

АВТОПЕРЕКЛАД ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена вивченню проблеми автоперекладу як особливого виду міжмовної творчості. Матеріалом дослідження послужили авторські переклади казок Наталі Самійленко-Куконіної. Проведений аналіз дозволив виокремити основну відмінність автоперекладу від інших видів перекладу, що полягає у більшій виразній асиметричності на текстовому рівні, та симетричності щодо авторського задуму.

Статья посвящена изучению проблемы автоперевода, как особенного вида межъязыкового творчества. Материалом исследования послужили авторские переводы сказок Натальи Самийленко-Кукониной. Проведенный анализ позволил выделить основное отличие автоперевода от других видов перевода, которая заключается в более выразительной асимметрии на текстовом уровне и симметрии карательного авторского замысла.

The article is dedicated to the study of auto-translation as a manifestation of interlingual creativity. Auto-translation of fairytales by Natalia Samiylenko-Kukonina served as the material for investigation. The research helped to define the principal feature of auto-translation, which consists in more vivid linear asymmetry and symmetry with respect to the author's intent.

Метою даної розвідки є вивчення проблеми автоперекладу, тобто перекладу здійсненого автором оригінального твору іншою мовою, на основі виокремлення перекладацьких стратегій спрямованих на досягнення динамічної еквівалентності у цільовому тексті. Дослідження проблеми автоперекладу є своєрідним зануренням у творчу лабораторію перекладача, яке дозволяє простежити динаміку творчого задуму, з'ясувати принципи перекладацького підходу автора до інтерпретації власних текстів іноземною мовою а також перейти від продукт-орієнтованої дискриптивності до процес-орієнтованої. **Актуальність** дослідження викликана необхідністю заповнення лакуни у сучасному перекладознавстві, зумовленої недостатнім висвітленням проблеми автоперекладу в Україні та за кордоном. В українському літературознавстві чи не єдине дослідження, присвячене проблемі автоперекладу, належить А.Фінкелю. Торкається зазначеної проблеми і Т.Гаупт, аналізуючи перекладацьку спадщину Марка Вовчка. Так дослідниця зазначає, що вивчення авторських перекладів дає можливість краще зрозуміти їх значення в історико-літературному та теоретико-літературному планах, оскільки вони допомагають з'ясувати принципи перекладацької діяльності того чи іншого автора стосовно власних текстів [1]. Увагу зарубіжних науковців (Божур, Ганна, Сімпсон, Федерман, Фітч) найчастіше привертає двомовна творчість С.Бекета, що стала поштовхом до вивчення проблеми автоперекладу. Так Б.Фітч називає автопереклад семантичним розпрозоренням оригіналу і вбачає в ньому "своєрідний автокоментар" [3]. Переклад іншою мовою завжди сприяє виникненню додаткового смислу, що є неминучим при оформленні думки засобами іншої мови. Однак, в автоперекладі максимально враховується майбутня рецепція твору іншомовним читачем.

Найбільше полеміки викликає питання: чи є автопереклад копіюванням оригіналу, чи творчим актом, у результаті якого народжується інший твір, не адекватний першотвору. Б.Фітч, вважає, що при автоперекладі оригінал втрачає статус абсолютної авторитетності. Межа між оригіналом і перекладом стирається, обидва тексти – рівні, як варіації на одну тему. Більшість науковців схиляються до думки про те, що при автоперекладі важливим є не так відтворення самого тексту, як повторення процесу. Вивчаючи процес автоперекладу італійський вчений Г. Віллатта досліджує вплив на результат перекладацької діяльності таких факторів як: чи входить у авторський задум написання твору з подальшим перекладом, чи думка про іншомовне перестворення з'являється згодом; чи автор перекладає майже одночасно з написанням тексту оригіналу, чи працює із завершеним цілісним твором [4].

Аналіз праць вищезазначених вчених та поставлена мета нашої розвідки обумовлюють необхідність виявлення особливостей процесу автоперекладу. Вважаємо, що однією з основних відмінностей перекладу здійснюваного автором оригіналу та іншим перекладачем полягає в об'ємі фонових знань про сам твір та його задум, про ілокутивну силу кожного висловлювання в ньому та про бажану перлокутивність. Для іншого перекладача оригінальний твір в першу чергу виступає об'єктом інтерпретації, пошуку, аналізу. Зрозуміло, далеко не все відкривається у процесі такого аналізу, багато імпліцитного, глибинного так і не з'являється на об'ємній поверхні оригіналу. Неминучі втрати надолужуються інтерпретатором за рахунок привнесення власного бачення того, що стоїть за кожною одиницею перекладу. Тому результатом такого перекладу завжди буде синтез

світоглядів авторів вихідного та цільового текстів, їхніх мовних картин світу, а процес перекладу є актом співтворчого перенесення оригіналу у приймаючу культуру. З іншого боку відсутність авторських прав перекладача на оригінальний твір не дозволяє йому захоплюватися творчою інтерпретацією, примушує невідступно йти за автором, відлунюючи його особистість усіма мовними засобами. При цьому кожне вимушене відхилення обумовлюється принципом «відійти, щоби наблизитися». Якщо для іншого перекладача оригінальний твір – це завжди безперечна даність, завершене ціле, статичність, це – аксіома, то для автора-перекладача оригінал залишається відкритим для переосмислення і змін, його сприйняття завжди динамічне, а сам твір є теоремою, яку необхідно довести у інший спосіб, або іншими засобами іншої мови. Тому саме в авторському перекладі створюються ідеальні умови для досягнення динамічної еквівалентності. Однак, домовне авторство нерідко дозволяє автору-перекладачеві йти на компроміс з самим собою, вдаватися до некомпенсованих втрат, необґрунтованих додавань, та інших змін і трансформацій, які видаються недопустимими для іншого перекладача. Якщо інший перекладач зберігає вірність самому твору, то автор залишається вірним собі, а твір сприймає лише як засіб донесення власного світобачення до цільової аудиторії. Тому в автоперекладі нового виміру набуває одна з наскрізних проблем перекладу – авторського двобою, яка полягає в авторизованому відхиленні автора-перекладача від поетичної тканини першотвору. Якщо авторській двобій у традиційному розумінні є свідомим рішенням перекладача увіразнити образну гамму першотвору за рахунок привнесення кольорів свого співавторства, де чітко вбачається індивідуальність перекладача, його стиль, то в автоперекладі це – еволюція авторського світогляду.

Автопереклад рідко слугує предметом перекладознавчих досліджень, через непоширеність та жанрову обмеженість його, як виду міжмовної діяльності. Автори науково-технічних текстів значно частіше вдаються до автоперекладу з метою популяризацій власних ідей та винаходів в іншомовних країнах. Натхненна неповторність, щомиттєва унікальність написання художнього твору значно ускладнюють, якщо не унеможливають імітацію цього процесу засобами іншої мови. Тому небагато митців слова, навіть за умов високого рівня іншомовної компетенції, зважуються на переклад власних творів. Серед цієї меншості – талановита українська письменниця, поетеса, перекладачка Наталя Самійленко-Куконіна. У 2003 році була надрукована її двомовна збірка «Вікно у Казку», яка послужила матеріалом для цього дослідження. До збірки увійшли дванадцять казок, де головними героями є діти та їх батьки, предмети, абстрактні поняття, явища природи – все і лише те, що має значну вагу у свідомості дитини. Кожна казка завершується афоризмом, які можна об'єднати у своєрідні дванадцять казкових заповідей – адже наскрізною темою в них виступає любов до ближнього. Сукупний образ двомовного читача цих казок – Маленький Принц, що живе у серці кожної людини, і наділяє душею увесь оточуючий світ. Це казки про святкове у буденному, неповторне у звичному, небесне у земному. Це казки про дитинство у серці дорослих. Тому вони написані зрозумілою усім мовою – мовою дитинства. Зазначена особливість є стилістичною домінантою двомовних творів, що простежується на лексичному та синтаксичному рівнях оригіналу та перекладу.

Наталя Самійленко-Куконіна творчо використовує потенціал цільової мови, її аломорфних характеристик. Особливо це стосується суто англійських способів словотвору не притаманних українській мові. Так компресиви (слова синтаксичного типу – написані через дефіс словосполучення чи речення у препозиції до іменника) набувають у цільовому тексті оказіональної цілісності, наближаючи твір до англійського читача: «І про що я буду? – думала ще не народжена Казка. [5,с.27] “What am I going to be about?” the hasn't-been-written-yet Tale wondered. [5,с.26] Вживання такої тактики суголосне загальній стратегії перекладачки створити твір для дітей, написаний їхньою мовою, якій зокрема, властива компресивність.

Інколи в тексті оригіналу простежуємо вияви зворотної міжмовної інтерференції, коли потенційна мова перекладу впливає на вибір авторкою лексичних засобів оригіналу: «Негарно задирати носа», - поблажливо прошоколадив Торт [5,с.17]-It is not polite to cock one's nose” – Cake chocolated tolerantly [5,с.17]. У наведеному прикладі Наталя Самійленко-Куконіна вживає власний неологізм, який утворений за популярною в англійській мові схемі переходу іменників у дієслова. Конверсія в українському оригіналі наближає українського читача до англійського і говорить не тільки про білінгвізм авторки, але і про задум написання твору для подальшого перекладу.

Авторськими неологізмами, притаманними мовленню дитини, рясніють казки Самійленко-Куконіної. Однак, не завжди вони є симетричними. Так у наведеному нижче прикладі неологізм оригіналу втрачається при перекладі, а його значення передається у звичний спосіб: Може і наступного Новоріччя вона прийде? [5,с.16] – Maybe She will come to us again next year [5,с.15]. У

наступному прикладі навпаки традиційні слова оригіналу набувають оригінального звучання в перекладі: Напевно, в морі живуть також плаваючі Місяць і Сонце?[5,c.11]Could there be Moonfish and Sunfish in the sea?[5,c.10] Зважаючи на образний потенціал англійського складного слова starfish авторка використовує його словотворчу модель послідовно замінюючи компонент Star на Moon та Sun, таким чином додаючи тексту перекладу більшої метафоричності.

Попри компресивність, дитячому мовленню також притаманна еліптичність, що знаходить своє відображення в досліджуваних текстах оригіналу та перекладу: Казкова казка поділилася з нею всемогутністю, а Зоряна – яскравою привабливістю [5,c.28]The Fairy Tale shared her omnipotence, and the Starry Tale – her bright attractiveness [5,c.27]; Пішов він геть від Бабусі. До Мами [5,c.18] – He went away from Grandma. To Mother [5,c.17].

Однією з особливостей авторського стилю Наталі Самійленко-Куконіної є послідовне використання асоціативних рядів, побудованих за схемою градації, де відображається гіперболізоване світосприйняття дитини: Купи, пагорби, гори...кілограми, центнери, тонни [5, c.25] - Piles of gifts, hills, mountains... Kilograms, hundredweights, tons of gifts [5,c.24]. Гіперболізація світу дитиною відображається авторкою і у графічній спосіб. Великими літерами письменниця виділяє в тексті не тільки імена своїх героїв, які здебільшого є загальними назвами, як от Зірка, Дим, Ялинка, тощо, але і цілі речення: ОСЬ ЯКИМ ВЕЛИКИМ СТАВ СМІХ! [5,c.19]-LAUGHTER BECAME THIS BIG – AS BIG AS THESE LARGE WORDS! [5,c.19].У перекладі наведеного прикладу авторка розтлумачує графічну імпліцитність оригіналу, додаючи у цільовий текст ціле речення у якості автокоментаря. Автокоментар є однією з найприкметніших характеристик авторського перекладу. У перекладах Самійленко-Куконіної він присутній і при відтворенні назв казок: СМІХ (казка про Сміх) [5,c.19] – LAUGHING TALE (how Laughter wanted to grow big) [5,c.18]. Перекладаючи назви власних казок письменниця не рідко вдається до заміни окремих одиниць, через що у цільовому тексті дещо зміщуються смислові акценти: ДИМНА (казка про того, хто дізнався, хто Він такий) [5,c.23] – SMOKY TALE (about He who wanted to know who He was) [5,c.22].

Творча рівноцінність текстів оригіналу та перекладу дозволяє авторці не дотримуватися лінійної симетричності, вдаючись до широкого спектру трансформацій, зокрема модуляції: Морозиво так образилося, що гірко заплакало шоколадними сльозами [5,c.17]- Ice Cream felt so insulted that it began to weep bitterly with sweet tears [5,c.17]; заміни образних компонентів: Сонцю так сподобалось фарбувати, що воно вирішило весь білий світ перефарбувати на жовтий [5,c.7]- The Sun enjoyed painting so much that He decided to repaint the multicolored world into yellow. [5,c.6]; комплексної контекстуальної заміни: «Залиш хоч трохи моєї фарби» [5,c.7] – “Why don’t you let anything to be yellow?” [5,c.6]; пермутації :...поблакитнішав від задоволення. Його останнє зітхання понеслося в сині сутінки [5,c.23]. – The Smoke turned blue with pleasure and smoked out his final breath. That breath floated away in the blue dusk [5,c.22]; синтаксичного поділу та об’єднання речень: І від цього їй дуже хотілося вмерти, тобто піти на макулатуру [5,c.5] – That’s why the Tale wanted to die. To die is to become waste paper [5,c.4]; Звичайно, якби Казка рухалась, то цього з нею не трапилось би. Бо рух продовжує життя [5,c.5] – Of course, if the Tale had moved it would have never happened so, because movement is life [5,c.4]. Однак, найпоширенішою перекладацькою трансформацією в автоперекладах Самійленко-Куконіної є додавання: Пилипко почав сміятися - так, що сміху і не снилося [5,c.19] – Pylpko began to laugh so loudly that Laughter had never dreamed of being laughed [5,c.18], Сонцю набридло світити і гріти [5,c.17]. - The Sun got bored of shining and warming the Earth [5,c.16]. Додавання в аналізованих перекладах є не тільки виявом стратегії експлікації чи свідомим переінакшенням цільового тексту, що має однаковий статус із першоджерелом. Це також прагматичний засіб зближення з іншомовним читачем: Жили собі казки. Правда, ніхто не знав де. [5,c.3] – To tell you the truth, nobody knew where they lived [5,c.3]. Додаючи до тексту перекладу лексичну одиницю you, авторка залучає англomовну аудиторію до інтерактивного прочитання, до духовного діалогу.

Отже, проведене дослідження дозволяє нам зробити висновок про те, що автопереклад є особливим видом перекладацької діяльності, при якій автор першотвору, послуговуючись засобами цільової мови, створює у контексті приймаючої культури рівноцінний оригіналу твір. Процес автоперекладу, продуктом якого є іншомовний першотвір, є процесом подвійної творчості автора-перекладача. Тому, в порівнянні зі звичайним перекладом, як видом вторинної творчості, автопереклад є більш асиметричним на рівні тексту, що виявляється у високій частотності суб’єктивних авторських трансформацій, та симетричним на рівні авторського задуму. У подальших дослідженнях перспективним видається вивчення прагматичного аспекту автоперекладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаупт Т.П. Автопереклади Марка Вовчка // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія літературознавство. Випуск 1 (28). – Харків: Вид-во Харківського державного автомобільно-дорожнього технічного ун-ту, 2001. – С.48–53.
2. Grutman Rainier. Auto-translation // Routledge Encyclopedia of Translation Studies / ed.by Mona Baker. – London and New York, 2001. –pp 17-21.
3. Routledge Encyclopedia of Translation Studies/ ed. by Mona Baker. –London and New York, 2001. – 654p.
4. Villalta G.M. Translating Oneself: Self-Translation in Dialect Poets. – Cremona, 2003.– pp 5-9.
5. Самійленко-Куконіна Н. Вікно у казку. A Window to Fairyland. –Чернівці, 2003. – 28с.

Пільгуй (Колесник) Н. М.
(Харків)

АГРОТЕХНІЧНИЙ ДИСКУРС В СИСТЕМІ ДИСКУРСІВ

Агротехнічний дискурс в системі дискурсів. У статті розглядається сучасні концепції дискурсів, а також поняття і загальні характеристики агротехнічного дискурсу як спеціалізованого різновиду наукового дискурсу. Ключові слова: дискурс, науковий дискурс, агротехнічний дискурс.

Агротехнический дискурс в системе дискурсов. В статье рассматриваются современные концепции дискурсов, а также понятие и общие характеристики агротехнического дискурса как специализированного подвида научного дискурса. Ключевые слова: дискурс, научный дискурс, агротехнический дискурс.

Agrotechnical discourse in the system of discourses. This article reads modern concepts of discourses, and also the conception and general characteristics of the agrotechnical discourse as a special variety of the scientific discourse. Keywords: discourse, scientific discourse, agrotechnical discourse.

На початку ХХІ століття на передній план виходить принципово новий комунікативний підхід в лінгвістиці, який сьогодні дозволяє говорити про когнітивно-комунікативну парадигму в мовознавстві, де аналіз дискурсу виступає об'єктом дослідження і водночас його методологічною базою [13, с. 9]. Проте дослідники віддають перевагу взаємодії різних парадигм знань. Так, Кубрякова Е.С. обґрунтовує принципово нову інтегральну когнітивно-дискурсивну парадигму, де в центрі уваги є проблема дискурсу [6].

Дискурс є складним багатоплановим феноменом, що знаходиться у центрі уваги науки в цілому і лінгвістики, зокрема: він вивчається філософією, семіотикою, соціальною психологією, Етнографією, літературознавством, а також різними напрямками лінгвістики: психолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, прагмалінгвістикою, етнолінгвістикою та ін. [11, с. 21].

Об'єктом дослідження слугували англomовні тексти аграрної тематики. Предмет дослідження – агротехнічний дискурс в системі дискурсів. Мета – на основі вивчення текстів аграрної тематики дослідити загальні характеристики агротехнічного дискурсу.

Мета передбачає вирішення наступних завдань: розглянути концепції дискурсу на сучасному етапі; визначити та систематизувати загальні характеристики агротехнічного дискурсу.

Актуальність дослідження обумовлена важливістю комплексного аналізу та систематизації загальних характеристик агротехнічного дискурсу як спеціалізованого різновиду наукового дискурсу на сучасному етапі в системі дискурсів.

Проте сьогодні поняття «дискурс» залишається дискусійним, оскільки науковці різних галузей знань в цей термін вкладають неоднакові значення. В лінгвістиці також термін «дискурс» використовується досить широко, про що свідчать наукові праці [Карасик, 1998; 2007; Ільченко, 2002; Кубрякова, 2004; Шевченко, 2005; Морозова, 2005; Пихтовникова, 2005; Арутюнова, 1990; Серио, 1999; Карипиди, 2007; Пелевина, 2009; Dijk, 2008].

Порівнюємо деякі поняття дискурсу.

Дискурс – зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками; текст, взятий в аспекті події; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесів) [14, с. 136].

Дискурс – інтегральний феномен, мисленнево-комунікативна діяльність, яка протікає у широкому соціокультурному контексті; вона є сукупністю процесу й результату, характеризується континуальністю та діалогічністю [11, с. 28].